H. de Graaf

Herdenking G.P. Rouffaer op 9 juli 1960. (Met 1 plaat)

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 116 (1960), no: 4, Leiden, 397-407

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

HERDENKING G. P. ROUFFAER

OP 9 JULI 1960*

Bijeen gekomen om Gerret Pieter Rouffaer te herdenken, kwaamt gij wellicht in de verwachting veel nieuws te vernemen. Helaas moet ik U teleurstellen. Rouffaer's degelijke biograaf, N. J. Krom, heeft met de hem eigen nauwgezetheid het terrein zo glad afgemaaid, dat slechts een sobere bloemlezing mogelijk is.

Maar is het niet onze plicht, om zo niet bij nieuwe, dan wel bij oude bekende feiten stil te staan ter herdenking, uit bewondering of uit dankbaarheid? Is het ook niet nuttig om een figuur, die een mythe dreigt te worden, die het in zijn levensavond reeds bijkans geworden was, scherper te beschouwen en op zijn wezenlijke waarde te toetsen, vooral waar het zijn betekenis voor dit Instituut betreft?

Daarom waag ik het heden middag met veel ouds en weinig nieuws de verbleekte herinnering aan een zeer bijzonder mens weer op te doen leven.

G. P. Rouffaer werd eergisteren een eeuw geleden uit niet onbemiddelde ouders geboren in de goede stad Kampen, waarvoor hij steeds een bijzonder zwak heeft behouden.

Na een vroegtijdig eindexamen aan de H.B.S. liet hij zich te Delft inschrijven, studeerde er aanvankelijk met grote ijver en toewijding (E Delft voorjaar 1877), maar vooral na de dood zijner moeder — zijn vader was reeds eerder verscheiden — verflauwden deze al spoedig (E Delft 4 juni 1879). De studie werd afgebroken en thans vrij beschikkend over enige eigen inkomsten, bezocht en bewonderde hij al wat er schoons en heerlijks in het oude Europa te genieten viel. Van enige

* Voor de samenstelling dezer Herdenking werd vooreerst een nuttig gebruik gemaakt van: N. J. Krom, Herdenking van Dr. G. P. Rouffaer, voorkomende in de Bijdragen van 1928.

Voorts werden twee brievencollecties benut, n.l. Rouffaer's brieven aan zijn vriend Evert C. Ekker (aangeduid met E) en zijn brieven aan Dr. J. L. A. Brandes (aangeduid met B). Beide verzamelingen behoren tot het bezit van het Kon. Instituut.

geestdrift voor wiskunde of techniek was toen noch later een spoor merkbaar. Rouffaer was een ijverig dienaar der Schoonheid, droomde ervan eens de heilige bodem van Griekenland te betreden (E Florence 29 nov. 1879), welke wens echter nimmer vervuld werd.

Hij is dan een geestdriftig aestheet, godsdienstig blanco, soms een spotter (E Delft 4 juni 1879; Cannes 11 febr. 1884). Weldra zien we hem zijn vrienden het lidmaatschap van de Vrijdenkersvereniging de „Dageraad” aanprijzen: slechts f 2,50 p.j. (E Taranto 13 aug. 1883).

Hieraan is zijn bewondering voor Multatuli stellig niet vreemd. Dit jongere geslacht vereerde de h.i. „vrije denker” (Capri 12 juli 1883). Reeds op de H.B.S. moet hij de Max Havelaar gelezen hebben: hij citeerde er uit. Op 11 febr. 1884 voltooide hij te Cannes (E) zijn leatuur van de 7e en laatste bundel der Ideeën, waarmee hij de Opera Omnia van de grote Vrijdenker uitgelezen had. Hij wil zich opwerpen als pleiter in de Havelaarzaak. „Aan Douwes Dekker moet recht worden verschaft”, schrijft hij (E Capri 25 juli 1883), maar beseft spoedig de daaraan verbonden moeilijkheden. Gaandeweg wordt hij kritischer (E Florence 29 nov. 1879); hij onderkent zwakheden in zijn afgod (E Taranto 13 aug. 1883).

Na de eerste lange reizen naar Frankrijk, Italië, Spanje en Portugal, wordt het tempo — om de financiën? — wat gematigder. Hij vestigt zich bij Deventer, ten huize van zijn zuster Carolina. Er wordt nu gestudeerd, Latijn, zelfs wat Grieks. Toch zal hij nooit een groot linguïst worden, al heeft hij nog veel aan talen gedaan. Een zijner leermeesters in de klassieken is dr. A. J. Vitringa, rector van het Deventerse gymnasium. Deze, later Rooms Katholiek geworden — Rouffaer noteert het feit in een brief (E Breda 21 mei 1855) — wordt tot op zekere hoogte zijn geestelijke leidsman. Hij bewondert diens werken en prijst ze anderen aan. „De Mensch als dierlijk en geestelijk wezen”, maakt op hem de allerdiepste indruk (E Capri 3 aug. 1883). Van „De Emanatieleer en haar invloed op het Christendom” geniet hij (E Parijs 28 nov. 1884). Guitig schrijft hij aan zijn vriend Evert Ekker: „En ook jij weet het, ik ben niet afkeerig van het „audi et alteram partem”, dat volgens een neefje van je, die Latijnsch (!) geleerd heeft, zoowat moet zijn als: hoor ook de tegenpartij”.

Stellig heeft Vitringa hem gered van het plat materialisme van sommige Dageraadsmannen.

Deze kalme periode van door kortere reizen afgewisselde studie, wordt opeens afgebroken door de dood der zeer geliefde zuster Caro-

lien, „het liefste en innigste, wat ik had”, schrijft hij (E Rustoord 3 april 1885). Zeer kort daarop valt het besluit, om naar Indië te trekken (E Zwolle 23 april 1885). Het is moeilijk, zich deze beslissing te denken, zonder Rouffaer's warme Multatuli-belangstelling. Hoe zou men over de Havelaarzaak een oordeel kunnen vormen, zonder Insulinde te kennen?

Nog per zeilschip, de „Voorlichter”, waarop hij Dante las, bereikte hij eind 1885 Batavia. Bijna had hij schipbreuk geleden, toen twee zware stortzeeën veel kapot sloegen, één dode en gewonden maakten (E Batavia 10 nov. 1885). Hij dacht 8 maanden in de Archipel te blijven; het werden bijna vijf jaar.

In die tijd observeert, informeert, kopieert, zwoegt en verzamelt hij, zodat hij daar de grondslag legt voor zijn fabelachtige deskundigheid op Indisch gebied. Men zie slechts zijn talloze verzoeken om boeken uit de bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap, gericht tot dr. J. L. A. Brandes, wiens vriend hij werd en tot diens dood in 1905 zou blijven. Dan de vele vragen, die hij, ook schriftelijk, aan ingewijden meende te moeten stellen. Zo verkreeg hij een deel van zijn kennis over Bali in gesprekken met de vermaarde dr. Van der Tuuk. Verder zijn reizen en tochten, de opmerkingen en kaarteringen, die hij ondernam, op terreinen, die vóór hem nooit onderzocht waren en ná hem voorlopig onaangeroerd zouden blijven liggen, zoals de plaatsen der oude Kratons. En al die vergaarde kennis wordt in lijvige cahiers in kriebelschrift genoteerd, dat zelfde schrift, waarin hij eertijds de catalogi der beroemde Europese schilderijenverzamelingen van kanttekeningen voorzag. Niet slechts de Havelaarkwestie boeide hem, talloze problemen hielden hem bezig: agrarische, artistieke, historische, tijdrekenkundige, om er slechts enkele te noemen.

Indië had hem gewonnen, hoewel nog niet voor goed. Geen mens kan zulk een spanning lang volhouden. Reeds in 1887 voelt hij zijn gezondheid „merkelijk geschokt” (E Jogjakarta 26 nov. 1888). Toch gaat hij nog bijna twee jaar voort. Pas eind 1890 wil hij terugkeren, maar een ernstige malaria-aanval dwingt hem voortijdig te repatriëren.

Aanvankelijk schijnt de vaderlandse lucht hem spoedig te genezen. (B Amsterdam 7 oct. 1890). Doch tijdens de barre winter van 1890—91 waagt hij zich in meer dan een opzicht op glad ijs, onderneemt te zware tochten op de schaats (E Amsterdam 15 jan. en 6 mrt. 1891) en stort weer in. Ditmaal kwam hij er niet zo licht af. Het herstel, telkens spoedig verwacht, liet jaren op zich wachten, een marteling voor een zo werkzame geest (B den Haag 20 dec. 1892, 29 dec. 1894).

Eind 1892 bekent hij smartelijk anderhalf jaar lang niet anders te hebben gedaan dan te rusten; doch dan hoopt hij over drie maanden weer de oude te zijn. Hij werd echter 1897 alvorens hij, uit het heilbrengende Spanje teruggekeerd, zich weer aan de arbeid waagde.

Nu is het merkwaardig, dat Rouffaer na zijn terugkeer uit de Oost, voorlopig dit onafzienbare werkterrein braak liet liggen, ook al werd hij op 18 april 1891 lid van het Koninklijk Instituut. Zodra hij meende, dat zijn krachten terugkeerden, peinsde hij over een geheel oorspronkelijke arbeid, die volstrekt niet op Indisch gebied zou liggen (B den Haag 20 dec. 1892). Misschien omdat zijn omgeving deze beroepsloze niet ten volle waardeerde, nam hij zich voor, zich tegenover de wereld te rehabiliteren, aan te tonen, dat hij niet de dilettant was, waarvoor men hem aanzag. Men vraagt zich af, wat toch met dit grootse, originele plan bedoeld kan zijn.

De Tijdzang aan Amsterdam — Rouffaer heeft zich op het gebied der dichtkunst bewogen, hoewel met meer ijver dan talent — kan het bezwaarlijk zijn. Deze, in Indië gewrocht (B Amsterdam 7 oct. 1890), had reeds zijn vorm gekregen, was reeds voor de drukker bestemd (B Amsterdam 8 mrt. 1891), doch zag nimmer het licht, evenmin als een zijner overige verzen. Daarentegen is opvallend, dat hij tijdens zijn herstel in Spanje daar ijverige studie van het Christendom in zijn Katholieke gedaante maakte, waarvoor Andalusië hem ruimschoots de kans bood. Is het te gewaagd, om deze innige en langdurige belangstelling in verbinding te brengen met de lessen, vooral met de persoon van zijn leermeester Vitringa? Nog in 1897, vlak voordat hij zich opnieuw op Indië wierp, bezocht hij te Toledo de mis, en ook later, in de Philippijnen blijkt zijn trouwdeed met het Katholicisme. Moeilijk valt het te peilen, in hoeverre dit méér is geweest dan zuivere weetlust. De veel schrijvende, veel sprekende Rouffaer kon over bepaalde punten een volstrekt stilzwijgen bewaren, zelfs tegenover zijn intiemste vrienden.

Hoe het zij, deze oorspronkelijke arbeid is niet tot stand gekomen en het verdrongen Indië diende zich weer onweerstaanbaar aan. In een Nieuwjaarsbrief van 29 dec. 1893 (B) verzekerde hij al, dat, ofschoon zijn eigenlijke richting en levensdoel naar een totaal andere kant lagen, hij, tot zijn eigen grote verbazing, met „verheugdheid... kennis... van studiën over de geschiedenis van Java” nam. Oude herinneringen aan zijn persoonlijk onderzoek naar de historische ontwikkeling van Java's landelijke toestanden doemden weer op. Doch

eerst moest zijn „eigenlijk”, persoonlijk werk van andere geest voltooid zijn, dan pas zou hij over zeker aantal jaren van dat onderzoek de hoofdresultaten kunnen tonen. Echter, zo min het een als het ander is geschied. Dat eigenlijke, persoonlijke werk heeft zelfs geen begin van uitvoering gehad, en het onderzoek naar de historische ontwikkeling der landelijke toestanden op Java heeft nimmer het stadium van machtige ontplooiing en voltooiing gezien, dat hij zich gedroomd had.

De verschijning van een reisgids voor Indië lokt Rouffaer uit zijn tent. Hij publiceert er een beschouwing over in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 6 nov. 1896, waarin hij het betreurt, dat de schoonheid en de kunst in dit reisboek te kort zijn gekomen. Mogelijk is hierdoor prof. Van Lith's aandacht op hem gevallen, die de Indische aestheticus begin maart 1898 uitnodigde, dan maar het artikel over de Kunst van de Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië (1e druk) te schrijven (B den Haag 8 juni 1898). Een uitdaging, die hij met beide handen aangreep.

Gelijk reeds werd opgemerkt, toonde Rouffaer zich na zijn Delftse tijd een hartstochtelijk bewonderaar van al het schone (E Ajaccio 26 oct. 1879). Zijn eerste wetenschappelijke pogingen lagen ook op het terrein der vaderlandse kunsthistorie (E Parijs 28 nov. 1884), al zullen wij thans niet steeds zijn opvattingen omtrent het ware schone kunnen delen.

Hij dweepte met de Haagse school, achtte Jacob Maris de grootste Nederlandse schilder van zijn tijd, was nauw bevriend met de kunstenaar Tholen, doch stond vreemd tegenover nieuwlichters als Van Gogh, met zijn „half krankzinnige kunst”, de „flauwe en nare dingen” van Konijnenburg en Toorop's „apocalyptisch fabrikaat” (E Amsterdam 1 juli 1892). Evenmin blijkt, dat hij veel met de tachtigers ophad. Hij waardeerde de vóór-tachtiger Fiore della Neve en voelde zich vereerd, toen hij aan deze werd voorgesteld (E Taranto 13 aug. 1883; Deventer 3 aug. 1884). Zijn eigen dichtwerk, waaraan hij zo lang knutselde, doet ook niet al te modern aan blijkens de door Krom aangehaalde voorbeelden. Desniettenstaande bleef hij, ook in de Oost, een kunstgevoelig mens, zodat inderdaad Van Lith geen betere keus had kunnen doen.

Doch reeds in 1897 heeft een intense studie van Indische onderwerpen ingezet, zich uitend in een reeks van artikelen, die de Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor de helft zouden vullen. Hiertoe behoefde hij materiaal; hij vond dit in de boekerij dezer instelling,

waarvan hij sedert zes jaren lid was. Maar hij trof er een chaos aan en bood aan, hierin orde te scheppen. Het eerste product van deze belangeloze ijver was de kaartencatalogus, in 1898 gedrukt.

Spoedig volgde de waardering voor deze zonderlinge vrijwilliger. In juli 1898 was hij feitelijk al adjunct-secretaris, welke functie in de bestuursvergadering van 17 sept. 1898 officieel bekrachtigd werd. Hij ontving er het bescheiden, maar voor zijn persoon voldoende salaris van f 600,— per jaar voor, t.w. f 400,—, welwillend afgestaan door de secretaris Kielstra, die slechts f 100,— voor schrijfbehoeften overhield, en nog eens f 200,— van het Indisch Genootschap. Twee jaren later werd dit honorarium op f 800,— gebracht, met nog kans op f 100,— van het Indisch Genootschap. Te zamen met de f 400,— uit schrijfwerk meende Rouffaer er te kunnen komen, want, zo schreef hij, „mijn persoonlijke levensbehoeften zijn gering” (B den Haag 24 sept. 1898 en 12 sept. 1900). Ondertussen moet n.l. zijn inkomen uit vermogen ná en dóór zijn reizen sterk geslonken zijn.

Het eenmaal aanvaarde hevige werktempo houdt hij aan en hij zal het voortzetten, totdat het lichaam het opgeeft. Immers, naast zijn dagelijks werk wordt weer het in 1890 afgezworen Javaans bestudeerd (B 24 en 25 sept. 1898). De stroom van publicaties zal voortgaan en pas na 1920 slinken. Daarbij komt nog een reeks van nevenfuncties: secretaris der Commissie van Bijstand der Oudheidkundige Commissie, eerste secretaris van de Raad van Beheer van Boeatan, secretaris van het Kon. Aardrijkskundige Genootschap, idem van de Linschotenvereniging, van Vrienden voor Aziatische Kunst. Ten slotte de verzorging van Kern's Verspreide Geschriften. En dat alles bij een zwak gestel. In het jaar zijner benoeming verklaart hij: „Sinds 1890 weet ik eigenlijk niet meer, wat zich flink voelen is. Toch ga ik, zij het kruipend, voort”. Om zijn gevoelige maag te sparen, heeft hij sedert 13 augustus 1898 het middagmaal moeten afschaffen en hij voelt er zich belangrijk beter bij (E den Haag 3 sept. 1898 en 24 sept. 1898). Hij voedt zich nu met karnemelk, geklutste eieren, brood, rookvlees en wat rijstebrij. Onder de naam van stijfselpap heeft dit laatste gerecht zekere vermaardheid verworven.

Voor het eerst van zijn leven is hij gebonden aan een vaste dagtaak, waardoor hij zich na 1 uur als een gevangen man gevoelt. Wanneer hij 's avonds tegen zevenen (soms nog later) huiswaarts keert, is hij doodmoe. Alleen de donderdag onderbreekt deze zelf gekozen slavernij, daar het werk aan het grote Batikboek hem dan naar Leiden roept (B den Haag 31 jan. 1899). Doch daar wacht hem soms inspanning van

bijzondere aard als: wrijving met de Directeur van het Ethnographisch Museum, die hem in 1898 had uitgenodigd, het werk aan het Batikboek ter hand te namen. Na een hevige scène schrijft hij aan Brandes: „Ik heb nu alleen met Juynboll te maken en Herr Dr. Schmeltz bestaat voor mij niet meer”. Genoemde heer had hem n.l. van baatzucht verdacht, die inderdaad bij een Rouffaer verre te zoeken was. Maar al wijst zijn uitvaren in deze zaak op een sedert 1898 groeiend zelfbewustzijn, zulke tonelen enerveren en verzwaren de toch al slopende arbeid nodeloos (B den Haag 12 sept. 1900).

En daarbij komt dan nog de correspondentie, b.v. met de verre Brandes, zijn vraagbaak in talloze kwesties. Hij schrijft hem brieven van 24 of 34 zijddes in dat karakteristieke handschrift, dat men uit duizend herkent, vol gevatte opmerkingen, dringende betogen, overstelpende informaties. Hiermede worden de rustige zondagmorgens gevuld, en zo deze te kort zijn, de morgenuren van een volgende dag.

Het is onder deze omstandigheden, dat zijn werk toch nog vordert. Tegen het midden van 1900 hoopt hij met de *Catalogus der Koloniale Boekerij* klaar te komen; in de tweede helft van dat jaar kan men dan met drukken beginnen (B den Haag 13 dec. 1899). Pas in 1908 zag dit even lijvige als voor alle beoefenaren der Oosterse wetenschappen hoogst nuttige werk het licht, dank zij Rouffaer's neiging om het toch maar steeds op de hoogte der groeiende bibliotheek te houden. Ook het grote Batikboek ging niet zo spoedig ter perse. al „stond hij er mee op en ging hij er mee naar bed”, gelijk hij verklaarde. Na veel wisselvalligheden, o.a. het bankroet van een uitgever, verscheen het pas in 1912 onder de langademige titel van: „De Batik-kunst in Nederlandsch-Indië en haar geschiedenis op grond van materiaal aanwezig in 's Rijks Ethnographisch Museum en andere . . . verzamelingen . . .” Welk een prachtwerk, zelfs nu nog, na de vooruitgang der reproductietechniek! En dan te bedenken, dat de auteur er een *f* 1000,— aan verdiend heeft, terwijl het antiquariaat thans voor één exemplaar *f* 2200,— vraagt. Beati possidentes!

Nog voor de verschijning had de schrijver na ontslag als adjunct-secretaris en inschrijving als donateur van het Kon. Instituut zijn tweede Indische reis aanvaard, die zich niet tot Java en Bali beperkte, doch zich zelfs tot Malaka, de Philippijnen en Portugees Timor uitstrekte. Ditmaal moest de Staat der Nederlanden financieel bijspringen, hetgeen destijds, bij ontstentenis van Z.W.O., nog niet zo vaak voorkwam als thans.

Ook nu was hij rusteloos bezig met reizen, waarnemen, waardenen,

bestuderen, noteren en boeken aankopen, met een gevolg, gelijk aan dat van de eerste reis. Men wandelt niet straffeloos tweemaal onder de palmen. De reis moest voortijdig worden afgebroken; zijn vriend IJzerman haalde de doodzieke uit Marseille af. Het subsidie was nog niet eens opgeteerd en een saldo werd eerlijk in 's Rijks kas teruggestort. Doch als buit werden ontelbare notities, vervat in 26 boekjes, en een rijke boekenschat met name uit de Philippijnen, meegebracht. Berouwvol deelde de onverbeterlijke bibliomaan aan het Bestuur van het Kon. Instituut mede zijn begroting van f 400,— met een f 140,— te hebben overschreden (brief van 13 oct. 1911). Daartegenover kon hij verzekeren, dat door zijn aankopen van Philippijnse boeken, het Koninklijk Instituut tot iets unieks geworden was. Tussen de bedrijven door stelde hij ook nog enige rapporten en nota's samen, b.v. over plaatselijke bibliotheken.

Na zijn herstel, dat spoediger intrad dan na de eerste tropenreis, werd Rouffaer geen adjunct-secretaris meer, doch erelid. Daarna namen hem op in het Bestuur, voor de eerste keer in 1912, nogmaals, na het voorgeschreven jaar van ambteloosheid, in 1917.

Nadat het uitzicht op een hoogleraarschap in rook was vervlogen — Rouffaer's biograaf betwijfelt, of deze welverdiende post, gezien zijn aanleg, hem zelf of het onderwijs gebaat zou hebben — werd hij een eenvoudig „Privatgelehrter”.

Hij bleef voortwerken, tot de krachten hem begaven, hetgeen eerder geschiedde, dan het getal zijner jaren zou doen verwachten. Een val op de marmeren trappen der uitgeverij Nijhoff op 4 febr. 1920 nam hij wel licht op — „Gelukkig ben ik toen ongedeerd gebleven, ook naar den geest”, schreef hij zes dagen later — doch dit ongeval bleek toch een teken van naderend verval van krachten te zijn. Op 20 febr. 1920 voelde hij zich genoodzaakt zijn ontslag als bestuurslid te vragen, eer hij nog zijn tweede ambtstermijn geheel doorlopen had. Het ontslag werd hem op de meest eervolle wijze verleend.

Een welverdiend eerbetoon was ook de aanbieding van het doctoraat honoris causa van wege de Leidse Universiteit in 1921. Zijn gezondheidstoestand vergunde hem niet, de fraaie bul te Leiden persoonlijk in ontvangst te gaan nemen. Zij werd hem op zijn kamer in de Bleiswijkstraat, die hij zondere geleide niet meer mocht verlaten, overhandigd.

Nog werkte hij, maar langzamer, tot zijn zwakheid en voortschrijdende ziekte hem alle geestelijke arbeid ontzegden.

Op 8 januari 1928 ging hij heen.

Rouffaer's bijzondere betekenis voor de Oosterse wetenschap te schetsen, valt buiten ons bestek. Wel is onze taak kort te vermelden, hetgeen hij voor het Koninklijk Instituut, en daardoor voor de kennis der talen, landen en volken, ja zelfs voor die der kunst en geschiedenis van de Archipel heeft verricht.

Vooreerst zij er op gewezen, dat Rouffaer een dier talrijke „dilettanten” was, aan welke de Oosterse studiën zo veel te danken hebben en zonder welke zelfs de oprichting onzer instelling ondenkbaar zou wezen. Slechts node zien wij deze schare geestdrijftigen op de achtergrond treden, een bittere noodzaak, onafwendbaar door de steeds groeiende omvang der door hen gestichte of bevorderde takken van wetenschap, mede de oorzaak van het gewijzigd karakter van ons Koninklijk Instituut.

Dan heeft Rouffaer het Instituut verrijkt met die hulpmiddelen, waardoor zijn kostbaar bezit gemakkelijker bereikbaar werd voor studerenden. Reeds in 1897 begon hij met een kaartencatalogus, ging voort met een nuttig register op de eerste halve eeuw der Bijdragen in 1901, en zette de kroon op het werk met de Catalogus der Koloniale Bibliotheek, die na eindeloos uitstel, tenslotte in 1908 het licht zag. Geen deel zo goed als dit eerste.

Bovendien verrijkte hij de bibliotheek door aankopen en geschenken, zo mede door het uitlokken daarvan bij maecenassen. Men kan beweren, dat de verzameling bij de verschijning van de dikke Catalogus zekere volledigheid had bereikt. Zij heeft zich niet geheel op dit hoogtepunt kunnen handhaven. In bepaalde rubrieken is achterstand ontstaan, die slechts moeizaam kan ingehaald worden.

Bij zijn bestudering der Indische kunst gevoelde Rouffaer — men leze zijn talrijke aanvragen om reproducties in zijn correspondentie — het nijpend gebrek aan goed fotomateriaal. Gezien de geringe ontwikkeling der toenmalige fotografie en de gebrekkige reproductiemogelijkheid wekt dit geen verwondering.

Deze moeilijkheden zullen Rouffaer's ijver voor de z.g. fotoverzameling verdubbeld hebben. Deze is daardoor geworden tot een onzer grootste, schoon minst bekende schatten. Bovendien voorzag hij oude en nieuwe aanwinsten van uitvoerige notities, hetgeen het werk zijner opvolgers ten zeerste vergemakkelijkte. Trouwens, wat voorzag Rouffaer niet van opschriften in zijn origineel schrift?

Helaas is zijn toewijding het minst aan de handschriftenverzameling ten goede gekomen, ook al breidde hij deze met belangrijke aanwinsten uit, die wederom zeer nauwkeurig van aantekeningen omtrent herkomst

en dgl. werden voorzien. Natuurlijk zijn er grenzen aan het kunnen van een lichamelijk zwakke, binnen een vrij korte periode van onmiddellijke werkzaamheid (van 1897 tot 1909), en van zijdelingse bemoeienis met de collecties (van 1910 tot 1920).

Toch zijn Rouffaer en het Koninklijk Instituut in die korte spanne tijds onafscheidelijk geworden. Enerzijds verschaftte het Koninklijk Instituut hem een werkkring, studiemateriaal en een klankbord, waardoor zijn stem in ruimer kring vernomen werd, dan waartoe hij anders als „partikoelir sadja” in staat zou geweest zijn.

Doch deze schuld betaalde Rouffaer ruimschoots af. Hij verbeterde het instrumentarium van het Instituut: bibliotheek en verzamelingen. Bovendien bewees hij, wat met deze hulpmiddelen kon bereikt worden. Zijn aansporingen, meer nog zijn belangeloos voorbeeld werkten bezielend. Hij mobiliseerde de dode en levende krachten van het Koninklijk Instituut, welks bekendheid hij tot buiten de landsgrenzen verbreidde.

Rouffaer's loopbaan aan het Instituut vormt daarom het hoogtepunt van een stelsel om met vrijwillige of bescheiden gehonoreerde krachten een wetenschappelijke instelling te stichten en op peil te houden, een werkwijze die thans helaas niet meer is vol te houden. Hij kon dit hoogtepunt zijn, doordat hij zich geheel gaf!

H. J. DE GRAAF

Noot van de secretaris:

In de bestuurskamer van het Instituut werd van 9—16 juli een Rouffaer-tentoonstelling gehouden, ingericht door Dr. De Graaf. Deze omvatte:

1. portretten van Rouffaer, zijn leermeesters en zijn vrienden, zie bijgaande afbeelding.

2. een keuze uit de werken van Rouffaer, waaronder enkele exemplaren met aantekeningen van zijn hand en een door hem gecorrigeerde drukproef (H 690a).

3. brieven van Rouffaer uit de collectie van het Instituut (aan Ekker en Brandes), en in bruikleen afgestaan door mejuffrouw Josine Wouters (aan Tholen) en door het Instituut Kern (aan Prof. Vogel).

4. De volgende handschriften:

Advies over Gewestelijke Bibliotheken (H 678).

25 vragen van Rouffaer met antwoord van W. F. Engelbert van Bevervoorde (H 716).

Rouffaer's eerste studie, over Lucas van Leiden. Parijs 14 dec. 1884 (H 689a).

De eerste studie over Indonesische kunst, juni—nov. 1898 (H 675).

Onvoltooide studie over Midden-Javaanse kratons (H 688).

Schetskaart der kratons Kuta Gedé, Kerta en Plèrèd, gemaakt in 1889 (H 686).

Boekje met terreinschetsen in loco uit 1889 (H 692).

- Aantekencahiers van de 1ste Indische reis: notities over Bali opgetekend uit de mond van Van der Tuuk (H 691f).
- Verzamelaantekenboek: Geschiedkundige gegevens over Java (H 674).
- 15 der aantekenboekjes van de 2de reis (H 673).
- Concept-dagboek van Portugees Timor, oct. 1910 (H 677).
- Het handschrift van het grote Batikboek (H 679).
- Fiches met namen van Indische kleedjes, kledingstukken enz. (H 717).
- Een onvoltooide bijdrage voor een Nederlandsch Koloniaal Woordenboek (H 685).
- Studie over Portugese geschiedschrijving (H 684).
- Aantekeningen over onuitgevoerd werk (De Agastya-berg) (H 688).
- Copie van een Spaans handschrift (H 695).
- Inventaris van beschreven stenen op 15 October 1909 in het bezit van het Bataviaasch Genootschap (onvoltooid. Vgl. Notulen B. G. 1909 bijl. XII). (Bruikleen van het Inst. Kern).
- Rouffaer's doctorsbul, met brief van de Senaat en felicitaties van Colenbrander en Snouck Hurgronje.
- Behalve door mej. Josine Wouters en het Instituut Kern werden voor deze tentoonstelling ook nog stukken beschikbaar gesteld door Dr. Th. Pigeaud en Dr. H. J. de Graaf, terwijl de rector van het gymnasium te Deventer zijn hulp verleende om een portret van zijn voorganger Dr. A. J. Vitranga te verkrijgen.
-